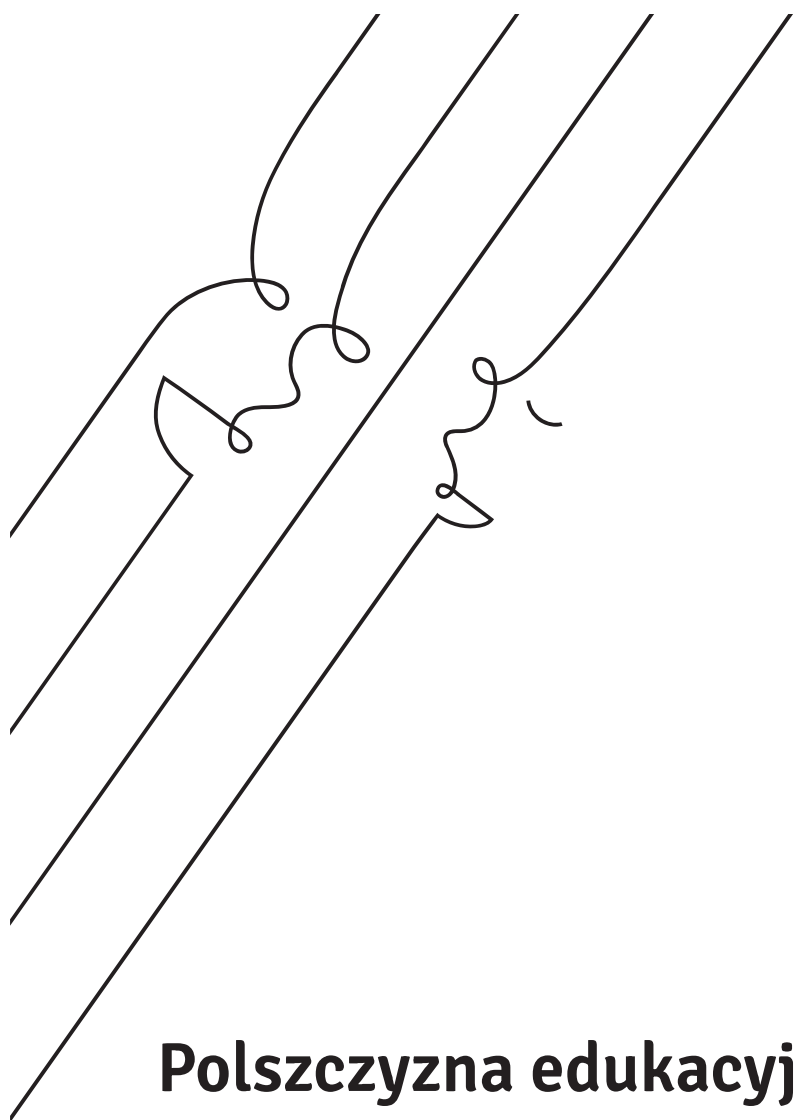

Polszczyzna edukacyjna

Polszczyzna edukacyjna

**Kontekst szkolny i akademicki
w ujęciu glottodydaktycznym**

Pod redakcją

Zenona Licy, Ireny Chawrilskiej, Anety Licy

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

Gdańsk 2025

Recenzenci
Prof. dr hab. Małgorzata Kita
Prof. dr hab. Rafał Zarębski

Redaktor Wydawnictwa
Aneta Lica

Projekt okładki i stron tytułowych
Kaja Mucha-Król

Skład i łamanie
Mariusz Szewczyk

Publikacja sfinansowana ze środków konferencji
„Polszczyzna edukacyjna. Kontekst szkolny i akademicki w ujęciu glottodydaktycznym”,
Instytutu Logopedii Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego
oraz Akademickiego Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-746-0

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
-----------------	---

Rozdział 1

Konteksty akademickie / język polski specjalistyczny

Rafał Zarębski

Studia polonoznawcze w Polsce jako odpowiedź na potrzeby studentów zagranicznych	17
---	----

Anna Dorabialska

Jak, kogo i w jakim celu uczyć języka polskiego (grupy docelowe, potrzeby, materiały i źródła)	31
---	----

Marta Gołębiowska

<i>Polski. Master level!</i> – podręcznik do nauki języka polskiego dla zagranicznych studentów polskich uczelni	51
---	----

Magdalena Goik

Polszczyzna będzie moim domem – kursy języka polskiego dla cudzoziemców zamierzających osiedlić się w Polsce	69
---	----

Elżbieta Koziołkiewicz

Między językiem specjalistycznym a ogólnym: czasowniki i formy odczasownikowe w nauczaniu polszczyzny branżowej i akademickiej	79
---	----

Rozdział 2

Konteksty szkolne / język szkolnej edukacji

Ewa Badyda, Lucyna Warda-Radys

Korpus Uczniowski Języka Polskiego „FoKo” – założenia projektu	101
--	-----

Spis treści

Marta Wrześniewska-Pietrzak

Prosto i łatwo o matematyce, czyli jak? Propozycja dopasowania form i metod kształcenia na zajęciach z matematyki do potrzeb uczniów cudzoziemskich w polskich szkołach (projekt innowacji dydaktycznej) 113

Beata Katarzyna Jędryka

Rola czasowników operacyjnych w poleceniach do zadań w materiałach szkolnych a kształcenie językowe uczniów z doświadczeniem migracji 131

Katarzyna Chamienia

Jak badać słownictwo z zakresu języka edukacji szkolnej?
Propozycja wykorzystania narzędzi korpusowych 151

Rafał Młyński

Ocena dysleksji i dwujęzyczności u dziecka polonijnego. Studium przypadku . 167

Agnieszka Litwa-Kozłowska, Wojciech Kozłowski

Lektury sketchnotingiem rysowane 185

Rozdział 3

Konteksty literacko-kulturowe / aktywności projektowe

Małgorzata Kita

Leksykalne fragmenty dyskursu seksualno-erotycznego w nauczaniu JPjO . . 201

Irena Chawrińska

Bagienne opowieści. Perspektywa transkulturowa 219

Iwona Głowacka

Polaków portret rodzinny, niesztampowo i bez lukru. Jak z pomocą literatury pokazać polskie rodziny w kontekście historycznym i społecznym 243

Irena Chawrińska, Michał Pruszek

Projekt „LOSt in Gdańsk!”
Lokalne narracje, współczesne wyzwania a nauczanie kultury polskiej 259

Ludwika Radacka-Majek

Muzeum jako przestrzeń edukacji nauczycieli i nauczycielek.
Realizacja cyklu warsztatów z języka polskiego jako obcego/drugiego 271

WSTĘP

Książka *Polszczyzna edukacyjna. Kontekst szkolny i akademicki w ujęciu glottodydaktycznym* jest pokłosiem konferencji, która została zorganizowana w czerwcu 2024 roku na Uniwersytecie Gdańskim przez Instytut Logopedii i Akademickie Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców. Jako organizatorzy tego wydarzenia postawiliśmy sobie dwa cele. Po pierwsze, chcieliśmy zainicjować dyskusję naukową nad zagadnieniem polszczyzny edukacji szkolnej i akademickiej w odniesieniu do uczniów i studentów doświadczających migracji i pobierających naukę w polskim systemie edukacyjnym. Po drugie, staraliśmy się otworzyć przestrzeń do wymiany doświadczeń wśród praktyków, nauczycieli, lektorów, teoretyków, badaczy, decydentów, którzy zajmują się językami specjalistycznymi, komunikacją międzykulturową, kształceniem przyszłych nauczycieli przedmiotów. *Spiritus movens* całego wydarzenia była Joanna Samp-Szulc, doktorantka w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych i Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego, której serdecznie dziękujemy za zainspirowanie nas do działania, udział w pracach koncepcyjnych i organizacyjnych.

Konferencja „Polszczyzna edukacyjna. Kontekst szkolny i akademicki w ujęciu glottodydaktycznym” stanowiła pierwszą ogólnopolską konferencję naukową poświęconą polszczyźnie szkolnej, jak powiedziała profesor Anna Seretny podczas obrad plenarnych. Obecnie na gruncie glottodydaktyki polonistycznej staramy się implementować różne rozwiązania odnoszące się do polszczyzny edukacyjnej z innych kręgów językowych i kulturowych. Wciąż jednak musimy wiele się nauczyć, żeby poznać język edukacji, kształcić nauczycieli, by oni mogli uczynić polszczyznę językiem poznania dla swoich uczniów. Szczególna intensyfikacja aktywności praktycznych i namysłu teoretycznego

nastąpiła po rozpoczęciu aktywnej fazy wojny rosyjsko-ukraińskiej, kiedy do Polski trafiła rekordowa liczba uchodźców z Ukrainy. W kwietniu 2022 roku przyjechało do Polski ponad trzy miliony Ukraińców, z czego 1,5 miliona przebywało w Polsce przez dłuższy czas. Ponad 45% z tego stanowiły osoby niepełnoletnie, 48% – osoby w wieku produkcyjnym, a tylko 6% – osoby w wieku poprodukcyjnym. Często uchodźcy ci pochodzili ze wschodniej i południowej Ukrainy, co znaczy, że nigdy nie uczyli się języka polskiego. W polskich szkołach i na polskich uczelniach (a także w innych instytucjach i grupach społecznych) potrzeby związane z nauczaniem języka polskiego jako obcego znacznie wzrosły i diametralnie się zmieniły.

Podczas obrad konferencyjnych prelegenci podejmowali zagadnienia związane z językiem edukacji szkolnej, dostosowywaniem wymagań edukacyjnych wobec ucznia z doświadczeniem migracji, specjalnymi potrzebami edukacyjnymi UDM, kształceniem nauczycieli/lektorów języków specjalistycznych, specyfiką nauczania języka specjalistycznego, polszczyzną akademicką i językiem specjalistycznym w kontekście programów nauczania i kierunków studiów. Nie zabrakło również referatów dotyczących wykorzystania nowych metod i technologii w nauczaniu języka polskiego, propozycji metodycznych i nowatorskich rozwiązań dydaktycznych, również z zakresu nauczania kultury polskiej, edukacji poza murami szkoły czy uczelni.

Niniejsza publikacja składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym z nich *Konteksty akademickie / język polski specjalistyczny* prezentujemy artykuły omawiające zagadnienia związane z nauczaniem języka polskiego specjalistycznego i akademickiego.

Rafał Zarębski w artykule *Studia polonoznawcze w Polsce jako odpowiedź na potrzeby studentów zagranicznych* zaczyna swoją refleksję od nakreślenia nienajłatwiejszej sytuacji slawistyk na świecie. Włącza się tym samym w dyskusję na temat potrzeb kształcenia cudzoziemców nie tylko w zakresie języka polskiego, lecz także szerszym – polonistycznym, a nawet – polonoznawczym. Przedstawia założenia studiów polonoznawczych na najważniejszych uniwersytetach na świecie oraz omawia założenie programowe *polish studies* na Uniwersytecie Łódzkim.

Anna Dorabalska w tekście *Jak, kogo i w jakim celu uczyć języka prawa (grupy docelowe, potrzeby, materiały i źródła)* odnosi się do specyfiki nauczania języka

odnoszącego się do prawa jako jednego z języków specjalistycznych, próbuje sklasyfikować grupy docelowe, zainteresowane nauką języka prawa, i wyszczególnia potrzeby uczących się. Oprócz tego autorka omawia źródła i materiały pomocne podczas nauczania języka prawa.

Marta Gołębiowska w tekście *Polski. Master level! – podręcznik do nauki języka polskiego dla zagranicznych studentów polskich uczelni* prezentuje czytelnikowi materiały dydaktyczne dla studentów. Zdaniem autorki podręcznik do nauki języka polskiego jako obcego powinien nie tylko przekazywać wiedzę gramatyczną i leksykalną, lecz także – a może przede wszystkim – rozwijać umiejętności komunikacyjne, międzykulturowe oraz przygotowywać uczących się do funkcjonowania w rzeczywistym środowisku językowym. Dlatego badaczka omawia innowacyjne rozwiązania zastosowane w podręczniku *Polski. Master level!* mające na celu rozwijanie tychże umiejętności.

Magdalena Goik w artykule *Polszczyzna będzie moim domem – kursy języka polskiego dla cudzoziemców zamierzających osiedlić się w Polsce* omawia istotne aspekty programu kursu języka polskiego jako obcego dla cudzoziemców zamierzających osiedlić się w Polsce. Według autorki kurs tego typu wymaga głębokiego zaangażowania nauczyciela. Obejmuje wprowadzenie lokalnych zasobów i konstrukcji leksykalnych, elementów historii, kultury i realiów życia codziennego, których przyswajanie i nabywanie najbardziej efektywnie odbywa się poprzez doświadczanie, budowanie mostów międzykulturowych, szacunku dla tożsamości i wiedzy uczniów oraz miłości do języka polskiego.

Elżbieta Koziołkiewicz w artykule *Między językiem specjalistycznym a ogólnym: czasowniki i formy odczasownikowe w nauczaniu polszczyzny branżowej i akademickiej* postuluje uwzględnianie w materiałach dydaktycznych zagadnień należących do języka ogólnego, ale niezbędnych w komunikacji specjalistycznej. Zdaniem autorki za tego rodzaju zasób językowy należy uznać czasowniki tworzące kolokacje z terminami rzeczownikowymi oraz umożliwiające opisywanie procesów, formułowanie instrukcji i zbieranie informacji. Wiele czasowników funkcjonuje w odmiennym znaczeniu w języku ogólnym i specjalistycznym, inne – przede wszystkim prefiksalne – są często mylone przez obcokrajowców. Poza refleksją teoretyczną autorka przedstawia również rozwiązania ułatwiające tworzenie objaśnień oraz ćwiczeń leksykalnych i gramatycznych. Praktyczne

wskazówki są tym bardziej cenne, że dziś cudzoziemcy wiążący swoją przyszłość zawodową z Polską często uczą się równoległe polszczyzny ogólnej i słownictwa branżowego.

Druga część książki *Konteksty szkolne / język szkolnej edukacji* poświęcona została różnorodnym zagadnieniom związanym z uczniem doświadczającym migracji oraz jego obecnością w polskim systemie edukacyjnym i w polskiej szkole.

Ewa Badyda i Lucyna Warda-Radys w artykule *Korpus Uczniowski Języka Polskiego „FoKo”* omawiają założenia projektu, którego efektem jest korpus „FoKo”. Autorki prezentują kolejne etapy prac nad zgromadzonym materiałem językowym oraz plan wprowadzenia do korpusu zebranego materiału pochodzącego od uczniów z polskim zapleczem kulturowym uczących się w szkołach zagranicznych i uczęszczających w kraju zamieszkania do polskich weekendowych lub popołudniowych szkół, a także – w miarę możliwości – dalsze gromadzenie materiału językowego według przyjętego modelu. Omawiają również dalsze etapy prac, w przyszłości bowiem przewidywana jest anotacja morfo-syntaktyczna tekstów zebranych w korpusie. Rozważane jest również przeniesienie korpusu do środowiska TEITOK, które zaopatrzone jest w narzędzia mogące tę anotację w pewnym zakresie ułatwić w automatyczny sposób.

Marta Wrześniewska-Pietrzak celem swojego artykułu *Prosto i łatwo o matematyce, czyli jak? Propozycja dopasowania form i metod kształcenia na zajęciach z matematyki do potrzeb uczniów cudzoziemskich w polskich szkołach (projekt innowacji dydaktycznej)* uczyniła przedstawienie propozycji innowacji dydaktycznej z zakresu matematyki, będącej odpowiedzią na wyzwania i potrzeby wskazywane przez nauczycieli przedmiotów (a zwłaszcza matematyki), która uwzględni z jednej strony niższe kompetencje językowe ucznia cudzoziemskiego, jego zróżnicowany poziom wiedzy i umiejętności matematycznych, a także pozwoli nauczycielom realizować program także z uczniem, który dołącza do procesu kształcenia nie zawsze na początku klasy IV czy V, lecz często w trakcie roku szkolnego, a nierzadko w ostatnich latach czy miesiącach przed zakończeniem drugiego etapu edukacyjnego. Pomysł innowacji powstał w ramach współpracy pomiędzy prowadzonym przez autorkę artykułu Kołem Naukowym Polonistów *Co-lektor*, które działa na Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej UAM, a Szkołą

Podstawową nr 12 w Poznaniu. Zrodził się pomysł przygotowania nowego rozwiązania łączącego nauczanie matematyki z rozwijaniem języka polskiego jako obcego/ drugiego. Praktyka dydaktyczna i zaangażowanie uczniów przełożyło się na pomysł szerszego wykorzystania w planowanej koncepcji materiałów opierających się na wybranych zasadach prostego języka, a także standardu ETR, który nazywany bywa również językiem łatwym.

Beata Katarzyna Jędryka w artykule *Rola czasowników operacyjnych w poleceniach do zadań w materiałach szkolnych a kształcenie językowe uczniów z doświadczeniem migracji* zdaje sprawę z badań ilościowych i jakościowych, których celem było wyłonienie wysokofrekwencyjnych czasowników operacyjnych wykorzystywanych w poleceniach do zadań w wybranych materiałach dydaktycznych. Pierwsza część tekstu porusza zagadnienie samego polecenia: jego budowy, stopnia skomplikowania oraz przedmiotu rozważań naukowych. Druga część artykułu to opis metod badawczych, zaprezentowanie wyników oraz wnioski z przeprowadzonych badań. Artykuł kończy się propozycją rozwiązań z zakresu nauki czasowników operacyjnych uczniów z doświadczeniem migracji oraz wskazaniem dalszych ścieżek na polu badawczym, którymi mogą podążać inni zainteresowani tą tematyką.

Katarzyna Chamienia prezentuje metodę badań korpusowych w artykule zatytułowanym *Jak badać słownictwo z zakresu języka edukacji szkolnej? Propozycja wykorzystania narzędzi korpusowych*. Metoda ta pozwala przeanalizować stworzone listy frekwencyjne i zidentyfikować słowa należące do języka ogólnego, JES – ogólnego i JES – specjalistycznego. Zdaniem autorki wykorzystanie wiedzy i doświadczenia ekspertów pozwoli na przygotowanie list minimum: najważniejszych wyrazów i struktur dla danego przedmiotu i poziomu. Dzięki temu wymagania edukacyjne będą realne i osiągalne dla uczących się, a nauczający będą mogli skupić się na konkretnych zagadnieniach językowych, które w najistotniejszy sposób wesprą uczniów w osiąganiu biegłości językowej w ramach JES.

Celem artykułu Rafała Młyńskiego *Ocena dysleksji i dwujęzyczności u dziecka polonijnego. Studium przypadku* jest zaprezentowanie sposobu oceny zdiagnozowanej dysleksji oraz bilingwizmu u dziecka polonijnego. Badacz przedstawia swoiste narzędzia, które mogą być przydatne w takim postępowaniu.

Przeprowadza analizę językoznawczą tekstów, które napisał badany ośmioletni chłopiec i na jej podstawie formułuje postulaty dotyczące terapii logopedycznej. Oprócz tego Autor zarysowuje konteksty badań nad dysleksją oraz dwujęzycznością, ułatwiające ich współczesne rozumienie.

Agnieszka Litwa-Kozłowska i Wojciech Kozłowski opowiadają o głównej idei projektu, którego efektem są zeszyty lekturowe dla klas IV-VIII. Artykuł *Lektury sketchnotingiem rysowane* opowiada o metodach i pomocach dydaktycznych, które cieszą się niezwykle popularnością wśród nauczycieli: od technik projektowych, visual thinking po elementy sketchnotingu. W artykule wskazano wady i zalety metody sketchnotingowej wraz z praktycznymi przykładami jej zastosowania. Autorzy przedstawili *Zeszyty lekturowe* Fundacji Razem w Polsce, możliwości ich zastosowania oraz przytoczyli historie trojga uczniów, którzy przygotowywali się do egzaminu kończącego szkołę podstawową, wykorzystując metodę notatek wizualnych.

Trzeci rozdział *Konteksty literacko-kulturowe/ aktywności projektowe* przybliża nauczanie języka polskiego i kultury polskiej z perspektywy kulturowej i transkulturowej. Badacze pokazują, jak języka polskiego i kultury polskiej można uczyć się w mniej typowy sposób w sali lekcyjnej. Ta część uczy nas, jak myśleć twórczo o edukacji językowej i kulturowej i przekraczać granice jednej dziedziny czy dyscypliny.

Małgorzata Kita pisząc o *Leksykalnych fragmentach dyskursu seksualno-erotycznego w nauczaniu JPjO* dopomina się o zaistnienie dyskursu seksualno-erotycznego w glottodydaktyce i nauczaniu języka polskiego jako obcego. Zastanawia się nad tym, czy środowisko specjalistów od glottodydaktyki podejmie się pracy nad kolejnym blokiem tematycznym w nauczaniu JPjO z wykorzystaniem swoich kompetencji? Sfera dyskursu seksualno-erotycznego, wewnętrznie złożonego, zaspokaja różne potrzeby komunikacyjne. Glottodydaktyka może wypracować narzędzia służące poznającym język polski, by czuli się swobodnie w sytuacjach dyskursowych, kiedy pojawia się temat seksualno-erotyczny.

Irena Chawrińska przedstawia efekty badań postjakościowych w grupach studenckich z kilku kręgów kulturowych. Artykuł *Bagienne opowieści. Perspektywa transkulturowa* ukazuje bagno jako miejsce sympoietycznych relacji

i naczynie dla wyobraźni, odchodząc od niepozytywnych wyobrażeń mokradel, które zapisały się w naszej wyobraźni i pamięci kulturowej. Tekst uczy nas o bagiennych tekstach kultury, skojarzeniach i odczuciach studentów wobec splotów naturokulturowego zjawiska, jakim są mokradła.

Iwona Głowacka rysuje portret rodzinny Polaków, wykorzystując w tym celu literaturę. Artykuł *Polaków portret rodzinny, niesztampowo i bez lukru. Jak z pomocą literatury pokazać polskie rodziny w kontekście historycznym i społecznym* uzasadnia wykorzystanie fragmentów literackich na lekcjach języka polskiego jako obcego, ponieważ dzięki literaturze zacieśniamy relacje w grupie i na linii uczący – uczony, lepiej rozumiemy Innego, chętniej zachwycamy się urodą i oryginalnością polszczyzny, dojrzewamy do czytelniczego samodzielności w poznawaniu języku, bywamy zaskoczeni nieznanym obliczem polskości, otwieramy się na opowieść o bardziej lub mniej chwalebnych aspektach własnej historii i kultury. Autorka omawia kryteria doboru tekstu literackiego na zajęcia glottodydaktyczne: wyrazisty bohater realizujący osobisty cel, rozwijająca się historia i nadek w postaci ogólnoludzkiego pragnienia, zachęcając jednocześnie do „odmalowywania” rodzinnego portretu Polaków na poziomach A2 i wyższych z wykorzystaniem tekstów literackich: *Widnokręgu, Siostry i Bezmata*.

Artykuł Ireny Chawrińskiej i Michała Prusaka *Projekt „LOSt in Gdańsk!” Lokalne narracje, współczesne wyzwania a nauczanie kultury polskiej* zaprasza czytelnika do zapoznania się z efektami projektu dydaktycznego zrealizowanego na Uniwersytecie Gdańskim w 2023 roku. Badacze koncentrują się na wątkach więcej-niż-ludzkich oraz kulturze lokalnej w swojej praktyce dydaktycznej, zachęcając uczących się do poznawania lokalnej kultury Gdańska z perspektywy globalnej, przyjmując za punkt wyjściowy niepewności i wyzwania współczesnego świata.

Ludwika Radacka-Majek z kolei ukazuje *Muzeum jako przestrzeń edukacji nauczycieli i nauczycielek*, omawiając cykl warsztatów z języka polskiego jako obcego/drugiego oraz serię warsztatów dotyczących dobrostanu psychicznego nauczycielek i nauczycieli. Edukatorzy w Muzeum Emigracji w Gdyni wyszli ze słusznego założenia, że dopiero gdy nauczyciel czy nauczycielka zadba o siebie, ma odpowiednie zasoby, może reagować na kryzysowe sytuacje w swojej

Wstęp

szkole. Stąd ważne wydaje się, aby planując wszelkie działania skierowane do kadry pedagogicznej, pamiętać o zadbaniu o jej dobrostan psychiczny. Autorka odwołuje się do *momentum*, w którym się znaleźliśmy. Nieustanny kryzys: pandemia Covid-19, wojna w Ukrainie, katastrofa ekologiczna dotknęła nasze społeczności lokalne. W kontekście edukacji, w 2022 roku szkoły po etapie zdalnej nauki próbowały radzić sobie z trudną sytuacją zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, a trzeba było odpowiadać na kryzys związany z eskalacją wojny. Nowe wyzwania doprowadziły do wypracowania nowych edukacyjnych rozwiązań dla kadry szkoły.

Irena Chawrińska